

Ako neka zmiya proguta samu sebe (što je retkost), ostaje li iza nje zmijolika praznina?
A postoji li takva sila koja bi nekog čoveka do poslednje mrve mogla naključati njegovom suštinom? Postoji? Ne postoji? Postoji? Čupavo pitanje!

vatrogasac tot (II)

ištvan erkenj

- Samo bih voleo da znam šta je to sa mnom - mrmljao je.
- Ne izazivaj šavola, mili moj Lajoše - reče mu žena.
- Pa već ne smem nikuda ni da pogledam, jer ga time nerviram - razmišljao je Tot.
- Zavoleće on tebr! - ohrabivala ga je Mariška. - Samo da se ispava! Samo da se malo sredi! Pa tebe svi vole!

Tot je samo vrteo glavom, kao neko ko nema čime obodriti sebe. I kao odjek njegove sumnje, s druge strane, iz bašte profesora Ciprijanija, vučjak Hektor, osvajač prve nagrade, zlokobno je počeo da zavija.

DRUGO POGLAVLJE

Major Baro je spavao do kasno popodne.

Mariški i Agiki s ruke bile pune posla. Dok su one pekle, kuvale, prale, peglale, domaćin je primač posetioca. Mnogi koji su propustili prepodnevni nastup, želeli su da vide majora. Tot ih je na prstima vodio do zatvorenih vrata, odškrinuo ih, i šaptao:

- Izvolite, mirno pogledajte.

Nije požurivao znatiželjnike. Svi bi merkali usnalog gosta; tako i gospođica Bakoš, učiteljica, gospodin župnik tomaji, Šandor Šoškuti, mašinista agregatora i mnogi drugi. Poslednji se pojavio Lerinke, železničar iz komšiluka, koji je navodno dobar prijatelj Totov još iz doba železničarske službe, međutim, pravi zavidljivac.

Njegova zavidljivost se duplirala kada je prilikom jednog nesrećnog manevarisanja ceo gornji deo tela (izuzev leve ruke) stradao i bio u gipsu, a od tada ga je neprekidno svrbela koža. Svrabež je loš savetnik. Lerinke je već u podne, prilikom dolaska majora, pao u oči time što je demonstrativno spustio žaluzine na kući. Međutim, sada se i on pojavio, čak je doneo flašu, valjda u nadi da će naći gosta budnog, pijuckati s njim, sprijateljiti se i, eventualno, preoteti ga. Ali ni on nije dospelo dalje od praga. tu je mogao stajati i posmatrati majora, mada se iz tog ugla mogao videti samo go taban desne noge. Lerinke se, međutim, pretvarao kao neko ko je i tome oduševljen.

- Kako mu je zgodna, mala noga! - primetio je.

- Veoma pravilna noga - ispravio ga je Tot sumnjičavo.

- Ne bi se moglo reći da nije pravilna - šaputao je zavidljivi komšija.

- Kao da je nipodaštavaš.

- Ma kakvi - protestovao je komšija iz kojega je već izbijala zla narav.

- Ja se samo čudim malo, kako jedna ljudska noga može biti i ovaka.

- Kakva ovaka?

- Ništa nisam rekao - pretvarao se železničar. - To je sasvim normalna i zdrava noga.

- Samo nemoj ti da mi mudruješ! - učutkao ga je Tot dok je tiho zatvarao vrata. - Svaki major ima ovakvu nogu.

Međutim, trn je već bio zaboden. Vratio se, zavirio, zagledao majorovo stopalo koje kao da zaista nije pripadalo ljudskom telu. . . nego čemu? Možda gušteru ili nekom drugom gmizavcu, ili stvorenju kakvo on još nije susreo. . . Brzo je zatvorio vrata, zavalio se u ležajku, gde je, srećom, brzo zaspao.

Kada se major probudio, Mariška je već bila oprala, osušila i ispeglala njegovu uniformu, uglancala dugmad i činove, Agika pak - koliko se moglo - očistila je čizme mekom krpom, sopstvenim dahom i pljuvačkom, onako kako tek rođeno ždrebe oliže njegova majka. Potrajalo je satima, ali pohabane, ispucale kožne čizme sjaktile su na majorovim nogama kada se on opet pojavio među domaćima.

Izgledao je natmuren.

- Treba li za domaće kobasice samleti meso, - pitao je.

- Treba - rekoše domaći.

- Sanjao sam da su me oteli partizani. Osećao sam da me melju i osećao sam kako pucketam između njihovih zuba.

- Jao, Gospode! - užasnu se Mariška. - Da li su vas i pekli, gospodine majore!

- To je bilo najstrašnije - reče major. - Inače sam prilično dobro spavao.

I videlo se to na njemu. Nije samo odelo postalo dopadljivije, nego je i on sam bio smireniji. Iz njegovog pogleda beše nestalo progonjenosti, glas svež, zvučan, Jeo je s apetitom, ragu-čorbu, pile, kompot. Posle večere se razvedrio i želeo je da vidi okolinu juče.

Kako su se domaći obradovali kada se gost divio Babonju pokrivenom šumom i predivnom položaju doline! Sve je primećivao. Pohvalio je čistoću stana, odnegovanost bašte i miris borovine koji se širio po sobama.

To ga je sasvim tronulo.

- Draga porodico Tot - rekao je kada su se vratili na zastakljenu verandu - veoma se radujem što sam prihvatio vaš poziv. Posle devetomesečne službe na frontu, takoreći u konstantnom smradu, već se osećam kao da sam preporođen.

Podigao je čašu i ispio je u zdravlje Đule Tota u daljini. Sada je na porodici Tot bilo da se razneži.

- I mi smo srećni - rekla je Mariška zamuckujući - što ste prihvatili naš poziv. Iako tada još nismo ni sanjali da naš sin ima tako blagoslovenog komandanta.

- Za njega ne treba da brinete - izjavio je major. - Obećavam vam čim nastupi zimski period, uzeću ga kod sebe, u dobro zagrejanu kancelariju bataljona. tu neće biti zaštićen samo od hladnoće, nego mu neće pretiti ni životna opasnost.

Prijateljski je klimnuo glavom i povukao se u svoju sobu.

Porodica je ostala bez reči. Uzbudjena dugih sedmica, zamor od silesije priprema, večita bržnost za Đulu, gle, sada je krunisano nečim što je istovremeno pupoljak, cvet i plod.

- Vidiš, mili moj Lajoše - uzdahnula je Mariška - mala dobronameranost čuda čini.

Već se beše smrklo. Mariška se prvi uz muža i privuče i Agiku. Tako ostadoše nekoliko srećnih trenutaka; iznad glava im iskri zvezdana prašina avgustovske noći, a Babonj, kao ogromna, zelena pluća zasipa ih dahom večernje svežine. Iz sobe se čuju lagani i smireni koraci majora. Oni se raduju što je ovde u njihovoj blizini, dva puta je uzimao od punjenog pileta, uživao u finom mirisu borovine. . . Đula, Đula, samo tebi da bude od koristi! Samo da ti bude toplo u bataljonskoj kancelariji. Samo dotle da se ne odvažte partizani. Đula, Đula, samo da ti se šta ne desi. Đula, Đula, samo ti da se ne smrzneš!

Osežavali su se tako četvrt sata, u nemoj tišini, jer su verovali da je gost otišao na počinak. I njih su iscrpila uzbudjenja dana; mariška bi već otišla da legne, ali je Totu palo na um da popuši jednu cigaru.

Otišao je po cigaru, zapalio, s uživanjem je uvukao dim. Voleo je male radosti života, večernju svežinu, udobnost naslonjača, blizinu svojih, opori ukus dima cigare. Kada bi se zgomilale ove radosti, voleo je da se proteže i stenje. Tada bi najviše pominjao svoju majku.

I sada su mu dobro zapucketali mišići, a on je zastenjao:

- Jaoj, majko moja, jadna, dobra majko moja, što si me ostavila.

Tada se protegao i zastenjao poslednji put za ove dve sedmice, jer su se vrata u tom trenu otvorila i iskočio je major.

- Šta je? upita uznemireno. - Neko je ranjen?

- Ništa nije - s malim ustezanjem smiri gosta Tot.

- Kao da sam čuo stenjanje.

- To sam ja stenjao - prizna Tot.

- Kao da je neko pominjao svoju majku.

- Opet ja - reče Tot.

Objasni, stidljivo se smeškajući, da je protezanje neka vrsta njegovog običaja. A i da jauče za vreme protezanja. To, međutim, nema nikakav značaj. On jauče onda kada se dobro oseća.

- Tome se odista radujem - reče major.

Odmeri Tota, zatim se vrati u sobu. Porodica ostade sama. U brzini nisu ni znali šta da rade, ali mnogo ni onako ne bi mogli uraditi, jer se ponovo pojavi major. Dva puta prošetala oko Tota, zatim zapita:

- Pa, šta je novo?

- Ništa naročito, gospodine majore.

- Još uvek se dobro osećate?

- Ne mogu se požaliti - reče Tot.

- A od čega vam je tako dobro?

- Od čega? - zamisli se Tot. - Tek onako.

Major ga pažljivo odmeri, Tota to zbuni toliko da je samo smeo da povlači kratke dimove iz cigare, sve dok se gost ne vrati u sobu. Malo potom se opet pojavi i ponovo počeo da merka Tota.

- Šta se zbilo?

- Ništa se nije zbilo.

- Ali ne gori vam cigara.

- Ne gori - prizna Tot. - Ugasio sam je.

- A zapravo šta radite ovde na verandi,

- Provetravam se samo.

- Ništa drugo?

- Pa ne naročito - priznade Tot posle malo premišljanja.

Da li je ovo objašnjenje zadovoljilo gosta, nije uspeo da utvrdi. Činjenica je da je major sada hitrijim koracima špartao po svojoj sobi, i mnogo pre se vrati nego maločas.

Recite mi, Tot - obrati se domaćinu koji se trgnu. - Hoćete li da odigramo partiju šaha?

- Žao mi je, gospodine majore. Ne umem.

- Onda da igramo lore?

- Ne umem da se kartam - sa ustezanjem će Tot.

- Onda ćemo igrati domine.

Domaćin je već jedva smeo i da diše.

- Stvar je u tome - objasni - što se ne razumem ni u jednu društvenu igru.

Major se vrati u sobu jedva skrivajući negodovanje. Više se nije čulo ni da šeta. Ni najmanji šum se nije čuo iz sobe, što je na porodicu delovalo užasno. Niko

da se pomeri, kao da ih je začarala tišina iz sobe, čak su izbegavali i da se pogledaju.

Ovaj put se vrata otvoriše tek posle dugih minuta. Tot pokuša da uzmakne zajedno s naslonjačem, jer se gost zaustavi pred njim i zagleda se u njega ostrim pogledom.

— Dragi Tot — reče. — Nadam se da vam ne smetam?

— Ni najmanje — odgovori Tot.

— Onda da razgovaramo otvoreno. Zar vama nešto ne falj?

Tot se zamisli.

— Jedino muštikla od višnje — reče zatim. — Ali izdeljaču već ja drugu.

— Ne u konkretnom smislu. Ja sam aludirao na štetne posledice nedostatka aktivnosti.

Tot se zbuni. Pogleda ženu, koja baci na njega pogled iščekivanja, kao da je od njega očekivala objašnjenje.

— Vidim da ne razumete — zaključio major Varo. Vidite. U mračnoj sobi i najmanji šum deluje umnogostručeno. E pa, dokolica deluje na organizam kao mrak na slušne organe. Pojačava unutarnje šumove, prouzrokuje opsene na vidnom polju, izaziva nemir u mozgu. Kada moji vojnici ničim nisu zauzeti, uvek im naredujem da otkikare dugmad s pantalona i da ih ponovo zašiju. To ih savršeno smiri. Nadam se da shvatate šta želim da kažem?

Porodica se zgloda, još bespomoćnije nego maločas. Posle malo kolebanja, Mariška upita:

— Ako su vam pokidana dugmad, gospodine majore, rado ću vam ih zašiti.

— Vi potpuno pogrešno tumačite moje reči — odmahnu rukom nezadovoljno major. — Bar mi kažite, imate li slučajno u kući parče kanapa koje je zapetljano.

— Sigurno će se naći — razvedri se Mariška. — A što će vam, gospodine majore?

— Jer hoću da ga raspetljam! — reče nervozno gost. — Ja ne mogu živeti tako dokono kao vi.

— Pa što ne kažete? — kliknu Agika zvučnim glasom, Agika koja je — ne prvi put — bolje videla situaciju nego odrasli. — Ta nas dve, mama i ja, nikada ne sedimo skrštenih ruku.

— Pa šta radite?

— Ovako uveče, kada nemamo drugog posla, obično pravimo kutije.

Majorove oči bljesnuše.

— Kutije? — Ponovi. — Veoma zanimljivo! — kliknu. — O kakvim je to kutijama reč?

Fabrika zavoja „Sanitas“ U Egeru mnogostruko je povećala proizvodnju zbog ratnih događaja. A za kutije je imala samo jedan automat; nije bilo kutija da bi se ambalažiralo mnoštvo gaze, prvih zavoja i vate. Tako je mali svet — čak polu-Jevreji — dobio malo ručnog rada.

Porodica Tot je dobila kartonske table koje je Mariška sekla prema obrascu, a Agika ih je presavijala. Domaćin je tada samo sedeo, pušio i gledao ih s blagim smeškom. Ako bi vreme poodmaklo, on bi čak i malo pridremao; tada bi Mariška pazila da ne diže buku sekačem margina. Sekač margina je dobio naziv po tome što i knjigovesci sličnom alatkom seku ivice knjiga; inače ga je sklepaio Tot od nekoliko dasaka i otrcanog kuhinjskog noža, kako bi Mariška lakše sekla forme kutija od kartona.

Da bi Tot sudelovao u radu do sada im nije im padalo na pamet. S dostojanstvom jednog komandira vatrogasca teško bi se mogao pomiriti takav pipav posao koji priliči ženskim rukama.

Major Varo, međutim, nije strahovao za svoj ugled.

S uživanjem je razgledao velike, pucketave table kartona. Uzbuđeno je posmatrao pričvršćivanje za sto sekača margina. A kada je započelo savijanje, tako se oduševio da je odmah privukao za sebe jednu stolicu. Odbio je učtve proteste domaćih i s velikom predanoću je počeo da savija kutije izazivajući svojom spretnošću zavist. Docije, posle malo prakse, ovladao je i rukovanjem sekačem margina.

— Kako su vam blagoslovene ruke! — čudila se Mariška.

— Uradite više nego nas obe! — primeti Agika.

Da li je to čuo major? Ili nije? Nije ni trepnuo, ruke su mu letele kao da ne sme da preskoči ni jedan pokret. Svi su čekali, radili. Kad je bila gotova povelika hrpa kutija, major pogleda Tota.

— A vi, dragi gospodine Tot? — zainteresovao se. — A vi nećete s nama?

— Ja? — zaprepasti se Tot.

I nasmeši se. Žene se nasmejaše ovoj nemogućoj misli. Major se pak nije ni smešio ni smejaio, nego ga je počeo nagovarati da pokuša da napravi samo bar jednu kutiju.

Posle malo vremena Tot je popustio, ali ta nakaza, koja je jedva ličila na kutiju i koju je s velikom mukom sklopio, odmah se i združgala u njegovim rukama. Dlanovi mu behu kao dva tiganja.

— A — smešio se. — Nije to za mene.

— Ali što?

— Nemam spretne ruke.

— Pa nemam baš ni ja — reče major —, ali ipak umem kako-tako.

Čovek pokatkad (npr. u uzbuđenom stanju) kaže sasvim drugo nego što je želeo. Tot je, međutim, bio sasvim miran, i ne samo sada, nego se i sedmicama kasnije kleo da je majoru veoma probranim rečima, gotovo ponizno odgovorio:

— Gospodine majore, vi to veoma dobro radite!

Ove reči su izazvale neočekivano dejstvo.

Major Varo se najpre izbeči na Tota. Zatim poblede. Oči mu se sasvim suziše, kutija ispada iz ruku. Razdraženo skoči i podviknu Totu:

— Zahtevam da ponovite šta ste rekli!

— Rekoh — ponovi Tot — da vi, gospodine majore, to veoma dobro

— Da li ste čuli? — okrete se major dvema ženama. Zatim crven od ogorčenja razdera se na Tota. — S kojim pravom vi mene nazivate „mačorom“? Ja sam major i upozoravam vas da za ovakvu uvredu na frontu sleduje streljanje!

Nasta tajac. Takav tajac koji se ne može opisati. Takav tajac nalazi se jedino u grubu gde je sahranjen gluvonemi čovek. Niko ne sme ni da proslovi, jer se zna da bi se time samo zamrsila i inače komplikovana situacija.

Naime, nije bio uvređen samo major (s punim pravom), zato što je nazvan „mačorem“.

Uvređen je bio i Tot (takođe s pravom), jer je bio čvrsto ubeđen da je rekao „major“. Teško je to poniženje kada se ovako izvru reči rečene s najboljom namerom.

Ali je i Mariška bila zbunjena. Istina, ona je čula „major“, što i ne može biti drukčije kod jedne žene koja poštuje, ceni i voli svog muža. Samo što je Mariška poštovala i majora. . . I tako je ostala da sedi, bacajući uplašen pogled čas na jednog čas na drugog.

A Agika? Ona je samo gledala oca, a ružičasto lice joj je samo za nijansu postalo ružičastije. Naime, Agika nije čula ni „major“, niti „mačor“. Agika je razumela da je njen otac rekao majoru da je on „glavonja“. Tu nešto nije u redu.

Priroda trnom podsmeha cepi decu za grehove njihovih očeva. Agika je, međutim, izuzetan slučaj; jedna na hiljadu. Ona dakle, iako je jasno čula „glavonja“, radije nije poverovala svojim ušima, nego da osudi oca koga je volela do oduševljenja. Čak je i skočila i glasom od uzbuđenja utanjenim kao konac rekla:

— To ne smete reći! Tako ružna reč ne može na usta moga tate!

— Tako je! — pridruži se Mariška. — To je samo nesporazum. Moj muž još nikada nikoga nije povredio. Zar ne, mili moj Lajoše?

— Nikad! — reče Tot koga je nesporazum očigledno potresao. — Jednom se dogodilo da sam suprugu gospodina profesora Ciprijanija pomešao sa strašilom i nečtivo sam joj okrenuo leđa. Međutim, to je bila zabuna. Gospodina majora pak ni zabunom ne bih mogao uvrediti.

Major se pokoleba.

— Možda sam loše čuo — reče potom. — Ali ne bih voleo da se to još jednom ponovi.

Porodica odahnu. Obećavali su da se to više neće ponoviti. Major se smiri.

— Zaboravimo sve, dragi Tot — reče velikodušno, — i bacimo se na pravljenje kutija. Šteta za svaki minut.

Sedoše. I Tot. Isti onaj Tot, koji je maločas još omalovažavao ovaj rad i nazivao ga ženskim pipavim poslom, sada se radovao što može da pravi kutije. . . A niko ga nije zvao; sem što su mu načinili malo mesta. Naravno, koliko god da je pazio, iz njegovih ruku su izlazile sve naherene, neuspele kutije, ali, srećom, nikome to nije smetalo, sem što su se blagonaklono smeškali.

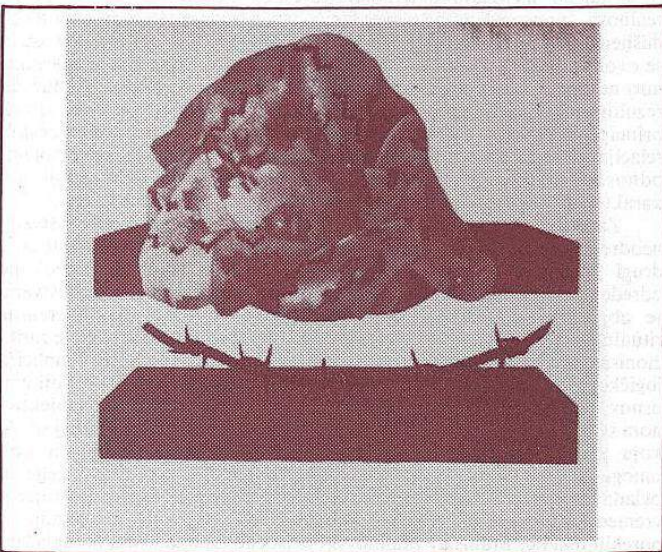
Uspostavljen je mir. Po četvrt sata niko ni da progovori, jedino se čuo hitri šum sekača margina.

Docije je počeo da navire svež vazduh s brda. S druge strane, na proplancima Babonja treptale su vatre skupljača smole. Porodica ni to nije videla. Zaboravivši sve sekli su karton i pravili kutije. Posle jednog sata major se učtivo zainteresovao:

— Da niste sanjivi?

Tot, kome su se već i kapci lepili, smirio je majora da mu postelja nije ni na kraj pameti.

Radili su dalje. Posle izvesnog vremena major je ponovio pitanje. Porodica je uglas tvrdila da neće na spavanje.

Na treće pitanje javila se Mariška, koju je jako zasvrbelo levo oko, i odgovorila da ako major želi da legne, onda će i oni prekinuti rad.

— Ma otkud da želim! — rekao je major. — Na žalost, veoma sam loš spavač.

— Od ovog oštrog planinskog vazduha čak su postajali sanjivi i oni naši gosti koji pate od nesаницe — primeti Tot.

— Meni ni to ne koristi — odmahnu rukom major Varo. — Ja bih najradije sve do jutra pravio kutije.

U rukama Tota, koji je navikao na rano leganje, raspade se jedna kutija. Crte njegovog lica ionako su bile rastrojene od umora; uplašeni pogled usmeri na majora. Međutim, Mariška ga tada šutnu u cevanicu, a on se — uz veliki napor — nasmeši.

— Evo, ja sam se tek sada zaukao.

I nastavi da radi.

Vojna pošta

„Dragi roditelji i Agika! Evo nas u Kursku. Hitam s pisanjem, jer idemo u kupatilo, a zatim moramo da pohodimo kući. Dragi moji, hoću još da vas upozorim da ne zaboravite da se pobrinete za večernju rasonodu vašeg gosta. Naime, kao posledica narušenog nervnog stanja, on noću ne spava, nego danju. U sumrak, kada preti najveća opasnost od partizana, žudi za društvom i mi smo mu dosadu prekračivali kartanjem ili drugim društvenim igrama. U to vreme ne voli ako neko krene na spavanje, čak ga razgnevi i najmanji znak pospanosti. Molim vas, mislite na mene i pokušajte da mu ugodite.“

(Stiglo sa zakašnjenjem)

(nastaviće se)

S mađarskog: Sava Babić